

ДОКЛАД

НА ТЕМУ:

«Изучение табасаранского языка»

Выполнила: ученица 10«а» класса СОШ №3

Шахбанова Р.Р.

Проверила: Мурадова М.Ф.

2016-2017 г.

Табасаранский язык (таб. *Табасаран чІал*) табасаранарин чІал. Табасаранар Дагъустандиъ яшамиш шула. Табасаран чІал асас чІал Дагъустандин ву. Табасаран чІал нахско-дагъустанский группайиъ а. Табасаран чІал агъулна лезгин чІаларихъна гъубшуб ву. Табасаран чІалнаъ 47 падеж а. Алфавит арайиз гъюну 1828 йисан. Хъа 1938 — урус чІалнан гъярфарикан гъабшну.

Дагъустандиъ адаура табасаран чІалниинди печататъ гъапІдар газатар : «Табасарандин нурар», «Аку хяд», «Ас-Салам», «Табасарандин сес».

Нугъатар

Табасаран чІал Гинесдин китабдиъ вартІан читин чІал кІури а. Гъамусдин табасаран чІалнаъ 3 ахью нугъатар а: нитІрихъ, сувак ва гъалин. Табасаран литературайиъ нитІрихъ нугъат ишлетмиш шула.

Список диалектов:

НитІрихъ:

- Дырчин
- къалукъ
- нитІрихъ
- аркьитІ
- хурик
- хирган
- чІурхъулан
- сувак
- кухрик
- этегъ
- дубек
- аркьитІ

Морфология

10 чІалнан пайир, послелогар кади (предлогар адар). Существительнойин шулу къадар ва падежар—44-52 падежар. Глаголарин шулу: къадар, вахт, наклоненияр. Табасаран чІалназ суффиксар -лу и -суз *азербайджан* чІалнаан арайин гъафну,

Лексика

Табасаран чІалнан гафар персарин ва аьрабарин чІалнаариан гъюну. Азербайджан чІалнаан гизаф гафар гъюну. Гъамус гизаф гафар урус чІалнаан гъюра.

История

Табасаран чІал цІибдитІан ахтармиш апІну адар.. Кафариин му чІал къайтІагъ наречйирихъди сатІиди ву, къиблиин-кюрин чІалдиз гъубшуб ву, ригъ алабхъру терефниин агъул чІалниз хъа ригъ гъудубчІвру терефниин

тюрк гафар .аАзербайжанарин гъалахъ хъайиган,гизаф азербайджан гафар табасаран члалнигъ гъяди ву.

1858 йисан Услари хъюгъну ахтармиш аплуз Кавказ. Урлари гъапну: «Халкъдин историйикан ктибтуру халкъдин члалди»,садпи ражну Услари хъюгъну ахтармиш аплуз кавказдин члалар черкесс, убых ва абхаз.

П.К Услари ахтармиш аплуну табасаран члал вартан къяляхъ.Табасаран члалнакан чан ляхин ккудубклуз хъуркъундар. Дугъан ляхин Загурскийди ккудубклуз хъюгъню,amma ккудубклуз гъабхъундар.. Табасаран члал Услари хъюгъну ахтармиш аплуз 1870 йисан, ва гъапну: «Табасаран члал ву вартан читниб вари Дагъустандин члаларикан.»Дугъаз табасаран члал ахтармиш аплуз читинди гъабшну,гъаз гъапиш дугъхъан гизаф вахт шули адайдихъуз табасаран члалнакан аьйи адми.Сад йис гъубшну Усларин ахтармиш аплури му члал,amma гъар ражну дугъу гъюрюхюри хъну руководителяр.Дугъу биклури хъну: «дукъариз чпин грамматикайикан фитдина аьгъдар». Услари табасаран члалнакан аьйи аплури гъахъну Ерсириъ (Азербайджанарин гъул),.Гъамина дих аплури хъну табасаран информантариз.Чаз гъибихъи цийи материал диш аплури хъну Темир-Хан-Шуриъ, Дагъустандин къялан йишваъ. Гъар кавказдин члалназ дугъу биклуру монография. 1880 йисан монографийир,табасаран члалнан грамматикайин монография ктарди,Услари хъадапниийи Управленийиз Кавказдин учебный округдиз.Сасдар монографийирик дибиклуну а статьяир ва клажар, душваъ ктибтура,фицдар читинвалар гъахъну ляхин аплри вахтнаъ.Монография Табасаран члалдин ккудубклуну адайи,amma алфавитна садпи клаж печатать гъапниийи.Хъа Услар гъаклуну.Дугъан шуру хъадаплуну табасаран грамматикайин рукопись ва вари клажар Шифнердиз. Шифнерди гъюгъну лигуз рукописдиз,amma табасаран члалназ 1879 йисан лигуз хъуркъундар. Табасаран члалнан монография ахтармиш дарапди гъубзну .Хъасин 1953—1954 йисарин арайиъ табасарандин грамматика гъязур гъаплуну печатдиз Тбилисириъ Магъяматовди.Дугъу гъибиклуну монография чан хилихъди, каплуну чан гафар ва адаплуну печатдиз 1979 йисан. 1905 йисан А.Диррди адаплуну печатдиз «Грамматикайин очерк табасаран члалнан.» 1930 йисан табасаран члалнан нугъатар ахтармиш аплуну А. Н. Генкойи.Дугъу адаплуну китаб «Табасаран члалнан очерк» ва «Табасаран члалнан очерк». Табасаран члалнан специалистди вуйи Бейдуллагъ Гъяджи-Къурбанович Гъянмягъямадов (1927—1999) —филологияйин доктор, члалнан,литературайин ва искусствойин институтдин профессор.Дугъу гъибиклуну 4асас монографийир, гизаф табасаран китабар,переводить гъаплуну табасаран члалниинди ва гъаплуну Табасаранско-русский, Русско-табасаранский, Орфографияйин ва Терминологияйин табасаран члалнан словарар.Гъянмягъямадов хъуркъундар ккудубклуз «Табасаранско-лезгинско-русский словарь».